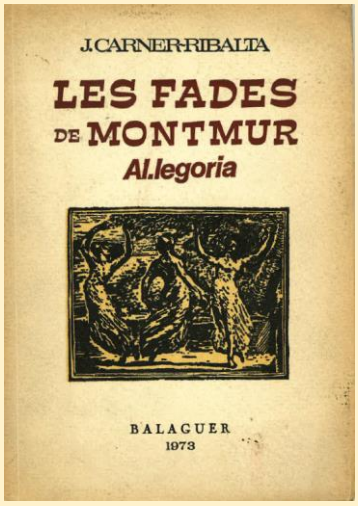
GUIA DE LECTURA

de *Les Fades de Mormur (Al·legoria),* de Josep Carner-Ribalta.

Fitxa tècnica:

CARNER-RIBALTA, Josep (1973): *Les Fades de Mormur* [Montmur] *(Al·legoria)*. Arts gràfiques Romeu (Balaguer). Ajuntament de Balaguer

Nota: El títol original duu la forma *Montmur*, però aquí farem ús de la forma estandarditzada *Mormur*, que és l'oficial i l'adoptada per les publicacions recents. Mantindrem, però, *Montmur* en les citacions del text original

1 Rellevància de Josep Carner-Ribalta

Josep Carner-Ribalta (Balaguer 1898 - Simi Valley, Califòrnia, 1988) fou un intel·lectual molt rellevant i polifacètic: va ser escriptor, historiador, publicista, pintor, pioner del cinema català, guionista a Hollywood, polític, etc.

Josep Carner-Ribalta ens ha llegat una obra artística i literària tan extensa com, sovint, desconeguda o ignorada, al qual desconeixement deu haver contribuït el fet que en bona part es va produir fora del país i perquè a alguns el personatge els devia resultar incòmode (però aquí no entrarem en valoracions polítiques, sinó que ens centrarem en l'obra). Com a literat, va conrear la poesia, la novel·la, el teatre, l'assaig o les memòries, a més de traduir Joseph Conrad, Oscar Wilde, William B. Yeats, Rabindranath Tagore, Pierre de Ronsard, Stéphane Mallarmé i, amb encert excepcional, tota la poesia de Paul Valéry. També va ser biògraf de Francesc Macià (president de la Generalitat de Catalunya) i de Gaspar de Portolà (primer governador de les Califòrnies al s. XVIII).

La vida de Josep Carner-Ribalta estigué molt compromesa en la defensa de Catalunya. Participa amb qui seria més tard el president de la Generalitat, Francesc Macià, en el que es coneix com el complot de Prats de Molló (octubre de 1926), que li costa un primer exili. Més tard, entre 1931 i el 1937 col·labora amb el Govern de la Generalitat de Catalunya. El 1937 es veu forçat a marxar de nou cap a l'exili i s'instal·la definitivament a Califòrnia, als Estats Units.

2 Introducció

El llibre *Les Fades de Mormur (Al·legoria)*, escrit per l'escriptor Josep Carner-Ribalta des de l'exili, va ser publicat el 1973 per l'editor Eduard Romeu i Poch amb el patrocini de la Paeria de Balaguer. L'obra no ha estat reeditada (però a Internet es pot trobar aquí, gràcies a l'acord entre l'associació Amics de les Fades i el fill de l'autor, George Carner). En qualsevol cas, l'obra s'escrigué –i va veure la llum– vivint l'autor a Califòrnia i, com també és el cas d'altres escriptors a l'exili, probablement fou produïda amb uns mitjans més aviat precaris i amb unes possibilitats de control sobre el producte final limitades (per això, en una futura reedició del llibre caldria corregir-hi alguna errada ortogràfica i tipogràfica).

Malgrat que tant la figura com l'obra de Josep Carner-Ribalta són rellevants dins la cultura catalana del s. XX, el desconeixement que els envolta és força gran, i ho seria encara més si no fos pels esforços que hi han dedicat la Paeria de Balaguer i el Museu de la Noguera, esforços centrats sobretot en l'obra *Les Fades de Mormur (Al·legoria).* Amb la intenció d'incorporar les fades de Mormur a l'imaginari local, la Paeria de Balaguer va elaborar la ruta turisticocultural *Les Fades de Mormur* amb la instal·lació d'unes escultures de les vuit fades, obra de l'artista Sara Pons (Lleida, 1970). Aquestes vuit estatuetes estan ubicades en punts significatius del nucli antic de la part baixa de Balaguer i el visitant les ha de localitzar en un mapa editat per la Paeria, amb alguns textos.

A partir de les mateixes vuit imatges, existeix una segona ruta, l'*Itinerari Fades de Mormur – Fades de Balaguer*. Impulsada pels Amics de les Fades, aquesta segona ruta té més contingut literari que l'anterior. S'hi accedeix per una aplicació mòbil gratuïta (per a Android o per a iOS). El nou recorregut es fa a partir de la geolocalització de les fades des del mòbil o tauleta. Permet llegir-hi textos i també escoltar àudios amb fragments de l'obra en qüestió i d'altres de l'autor, com també explicacions sobre Carner-Ribalta i sobre certs indrets de la ciutat de Balaguer. Més informació, aquí.

Com que no ens consta que l'obra *Les Fades de Mormur* hagi estat analitzada fins ara, aquest document vol ser un primer intent –provisional– d'acostar-s'hi, amb el desig que apareguin més estudis que aprofundeixin tant aquest llibre i el conjunt de l'obra, com també la figura de Josep Carner-Ribalta.

2.1 Qüestió de noms

Montmur o bé Mormur?

Josep Carner-Ribalta va adoptar la forma *Montmur* en el seu llibre per denominar el Tossal. Les dues formes (*Montmur, Mormur*) coexisteixen de fa temps, essent *Montmur* la més antiga i la corresponent a l'etimologia (*Mont + mur*, en referència a la muralla d'un castell amb una torre d'origen andalusí, de què resten escassos vestigis). En la introducció, Carner-Ribalta encara esmenta les formes *Mor-Mur* i *Mon-Mur*, tot i apostar per la grafia *Montmur*.

Tanmateix, aquest oròmim és anomenat sempre *Tossal de Mormur* per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Es tracta d'un punt geodèsic de 326,3 m que s'alça sobre la plana al sud-oest de Balaguer, a 5,18 Km en línia recta des del centre de la capital de la Noguera. Com que tant oficialment com popularment s'ha adoptat la forma no etimològica, ens hem decidit aquí per fer-la servir també, en consonància amb totes les publicacions institucionals i d'acord amb la grafia adoptada per l'itinerari que ha precedit el que presentem aquí. Només el mantenim en les citacions, però també l'hem canviat del títol, seguint la Paeria de Balaguer. D'altra banda, hem apostat per la majúscula inicial en el mot "Tossal", ja que entenem que forma part del topònim, i també en el mot "Fades" quan aquest mot forma part del títol de l'obra ("Les Fades de Mormur"), tot i que aquí hi ha molta vacil·lació.

Cal aclarir que, avui dia, el Tossal de Mormur és conegut, sobretot, per constituir un dels "100 Cims" de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, ja que té unes àmplies vistes panoràmiques. Hi domina el paisatge agrícola de l'espai natural protegit Serra Llarga – Secans de la Noguera, amb un paisatge poc ufanós quant a la fauna i la flora, però ric des del punt de vista de la biodiversitat.

El fet que, de jove, cap als anys 1917-1918 (segons que explica en la introducció), Josep Carner-Ribalta passés moltes estones al Tossal i zones properes caçant amb amics (afecció que no era prou del seu gust però que li permetia d'estar amb ells i en estret contacte amb la natura) i el fet també que el 1930 Sebastià Pubill hi descobrís restes ibèriques devien ser dos factors que, anys després, ja des de l'exili, estimularen la poderosa imaginació de l'autor a escriure aquesta gran evocació del Tossal. L'escriu després d'una escapada que hi fa cap al 1970, aprofitant el seu passaport nord-americà, en companyia del que seria l'editor de l'obra i del fill d'aquest. Com diu ell mateix en la introducció, titulada "El Tossal de Montmur" (pàg. 15):

> *Abans volia constatar si sempre subsistien allí les misterioses belleses, les hipotètiques frondositats, les gestes heroiques, que jo hi havia imaginat feia més de quaranta anys. No vaig tenir cap desil·lusió. Als meus ulls tot era allí encara tal com es narra en el meu poema!*

En qualsevol cas, cal advertir el lector que la realitat física del Tossal dista molt de les descripcions tan idealitzades que se'n fa en l'obra de Josep Carner-Ribalta, que en la mateixa introducció (pàg. 15) ja avisa que:

> *no essent aquell indret cap lloc espectacular o turístic [...] per a mi Montmur tenia un atractiu especial*.

O dins l'obra mateix (pag. 21) se'ns diu el següent:

> *Hom veu Montmur que allí s'eleva. De llegendes algú diu que està poblat. –No és gens més alt que un munt de gleva on més d'un cop la llebre s'ha encauat!*

I més endavant (pàg. 28):

Montmur està envoltat de les forces estranyes d'algun regne encantat!

Carner-Ribalta o bé Carner i Ribalta?
Aquí hem optat per la forma amb guionet, que és l'adoptada en la portada del llibre, en la Nota Biogràfica de l'editor i en la signatura de la introducció escrita pel mateix autor (sota la forma abreujada J. C-R.), però no en la signatura (pàg. 8). En la Gran Enciclopèdia Catalana s'afirma: "Signà sempre *J. Carner-Ribalta*". Val a dir, però, que, sobretot en referir-se a la persona i no a l'autor, és també habitual referir-s'hi com a "Josep Carner Ribalta" o "Josep Carner i Ribalta" (aquesta darrera és la fórmula adoptada en l'entrada de l'esmentada GEC i en la Viquipèdia, per exemple).

Cal no confondre aquest autor amb un altre de més conegut: Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona, 1884 - Brussel·les, 1970). L'homonímia de nom de pila + primer cognom entre el nostre autor i el "príncep dels poetes catalans" degué comportar que hom es decantés per referir-se al primer amb els dos cognoms.

3 Estructura. Argument. Missatge

3.1 Estructura
El text literari (pàg. 17-71) és dividit en dues parts, amb dinou i divuit breus capítols, respectivament. És precedit d'una "Notícia Biogràfica" o pròleg de l'editor i amic Eduard Romeu i Poch, com també d'una introducció del mateix Carner-Ribalta titulada "El Tossal de Montmur", en què ofereix dades sobre l'indret que el va inspirar i sobre la gènesi de l'obra. Precedint cada part, s'inclouen també dues il·lustracions d'Antoni Ollé i Pinell, més la de portada. També s'hi ofereixen un parell de fotos en blanc i negre: l'una és un retrat de l'autor, l'altra una visió del Tossal de Mormur.

Entrem ara a oferir una breu pinzellada de les dues parts del llibre (en els apartats següents focalitzarem l'atenció en aspectes més concrets). En síntesi, en la primera part, se'ns situen les vuit fades al Tossal de Mormur, neix Feliu i se'ns parla de l'encanteri que li fan les fades. Gràcies a aquest embruix, Feliu és l'únic ésser humà que viu sempre feliç, sense conèixer el dolor. Es fa gran i emprèn un viatge per conèixer el país. En retornar-ne troba l'amor humà en la jove Carmina. La mirada de Feliu cap al món és encara la de qui no ha perdut la innocència i viu sempre feliç, sense conèixer el fons de l'existència humana, embenada com està encara la visió d'ell per l'embruix de les fades

En la segona part, Feliu sofreix una caiguda i, en perdre's l'encanteri que el posseïa, coneix el dolor. Coneix més món i descobreix l'essència humana. La solució de les fades a la infelicitat del noi serà encaminar-lo cap a Carmina, que l'espera i que encara l'estima.

3.2. L'argument

Les Fades de Mormur té un fil argumental més aviat simple i, tal com es diu en l'"Epíleg de Montmur", figura que tota la història és narrada per la fada Cordemel. Vegem-ho.

Primera part

L'acció arrenca quan, en un aplec de les fades, una d'elles –Cordemel– proposa a les companyes de compartir la felicitat d'elles amb els humans, prostrats com estan a seguir una vida de miserables mortals. Aproven la idea i aconsegueixen llur propòsit per mitjà de l'encanteri que fan a Roser, que espera un fill del bon caçador Eudald, parella que habita en una cabana de la zona. El món de les fades, doncs, quedarà unit amb el dels humans per mitjà de Feliu, el fill que naixerà, que serà tothora feliç i que podrà copsar el món de les fades.

La infantesa i adolescència de Feliu estarà marcada, doncs, per una felicitat absoluta, la que li han atorgat les fades, que vetllen per ell des del seu naixement. Feliu és un ésser especial, amb el do de veure i sentir les fades, éssers sobrenaturals bons, sense cos, sense temps, integrats en la natura. Feliu no és, doncs, com els altres humans, insensible envers elles.

Feliu es va fent gran i, bell jovenàs, sempre feliç, decideix d'allunyar-se, per primer cop, dels encontorns de Mormur i, per tant, de la protecció i bondat de les fades, que viuen la nova situació amb molta preocupació (pàg. 33):

> *Alguna fada, avui, té una quimera greu. Feliu ja no és un noi; ja ha canviat la veu. En sa ruta aviat brotaran les ortigues: elements subjectius, mundans amics i amigues, la curiositat, la fam de l'absolut, el llavi displicent, el suny d'un vell sorrut, agravis, falsetats, la befa i la mentida, i allò més greu que tot, el perquè de la vida, i la por de la mort... i l'amor... i l'amor... Podem perdre Feliu només que el roig candor d'un llavi femení l'enamori un bon dia! Ai!, no hi vull ni pensar. La seva companyia aleshores perdrem com qui ha perdut un fill!... Germanes, meditem per conjurar eix perill! Ja no vindrà al bosquet per festes i vetllades, i cessarà l'amor entre l'home i les fades.*

Però allò que consola les fades és el convenciment que l'encís del paisatge nadiu (la pàtria) i la seva màgica companyia el farà efectivament retornar. Feliu emprèn en solitari una ruta per belles muntanyes: veu per primer cop el mar, coneix gent diversa, amb diferents oficis. Dels llocs i gent per on passa, Feliu se'n queda una idea generalment molt positiva: "Feliu commòs raona davant la brega humana: Cada home té sa dèria, mes sa força agermana a la diversa tasca i a l'ideal comú! (pàg. 36). Entre les tasques a què es dedica la gent que Feliu es troba, destaca la dels polítics i, sobretot, la dels poetes (sa "joia predilecta és escoltar els poetes", pàg. 37), a la forma de ser dels quals Feliu voldria acostar-se. En canvi, s'adreça alguna crítica als polítics: "il·lusos traficants, honestos o malèvols, del destí dels humans" (pàg. 36).

Però "Feliu, ben aviat, sap que el natiu paratge és només un puntet diminut en el mapa" (pàg. 39) i emprèn "el gran Viatge". En aquest segon viatge, de molta més envergadura,

vol conèixer l'amplitud del món [aquí, curiosament, se'ns remet a una altra obra de l'autor: *L'alegre vianant.* Geopoemes, publicat per l'ed. Rafael Dalmau, a Barcelona, el 1969; se'n poden trobar algun dels poemes aquí]. Feliu continua en la seva visió harmoniosa del món: "Per ell el món és una simfonia i el riu humà una eterna melodia." (pàg. 43), essent com és "sord a tot menys les musiques" (pàg. 43) i "ho admira tot amb l'absorta mirada / del qui obre els ulls per primera vegada" (pàg. 43).

Segona part

Però a Feliu li ve l'enyorança i torna a les contrades que l'han vist néixer. Trescant pel Tossal, Feliu cau i es fa mal justament al turmell, l'única part del cos que resulta que no havia rebut els efectes de l'embruix de les fades (de resultes de la manera com la llevadora el va agafar en néixer). Com a conseqüència, i per sorpresa i desconsol de les fades, Feliu esdevé de sobte un humà com tots els altres, amb moments de tristesa i de plor: perd, doncs, la immunitat al dolor que les fades creien haver-li aconseguit per a sempre. Feliu deixa de percebre-les i perd la seva companyia protectora: ara "es deu al seu propi fat" (pàg. 48).

La desconeguda situació de vulnerabilitat que ara experimenta Feliu el durà a qüestionar-se la vida que ha portat fins ara, un "estat insuls de son i d'indignitat" (pàg. 50). En aquest nou estat, el jove inicia un nou recorregut pels voltants a fi de conèixer la veritable naturalesa de la gent, fer una "enquesta": "De masovers i veïns vol conèixer bé els instints; si és la gent, de bona pasta o si en rancúnia es malgasta, si viuen al món contents i si tenen patiments" (pàg. 51). Parla amb la seva llevadora, amb un llaurador o amb un captaire, que li destaquen el predomini de la infelicitat en la seva existència.

També enraona amb "un vailet que xiula i canta", que està "decidit a anar, en la vida, amb el cor a la mà" (pàg. 52). Però Feliu ja coneix la dificultat de mantenir aquesta actitud pura, ja que "el món és ple de noses" (pàg. 52), que fan que pel camí apareguin constants dubtes i pors. En aquest punt es critica de passada, en boca del vailet, un cert tipus d'ensenyament-aprenentatge, "no significatiu", deslligat de les necessitats de l'infant. En la crítica a aquestes pràctiques pedagògiques, s'hi poden entreveure probables vivències negatives de l'autor. També hi reporta l'efecte que tingué, en la seva joventut, la pròpia timidesa ("la nosa dels dits rosats", pàg, 53) i la imposició d'una manera de viure en què "sovint, plaer vol dir delicte i cal expiar el pecat" (pàg. 53)

També un vell experimentat ressalta a Feliu la dificultat de vèncer els obstacles per a l'assoliment de la felicitat, que cada individu ha de descobrir pel seu compte, encara que sigui repetint els errors dels altres. Desencisat, Feliu no troba guiatge ni tan sols en els poetes, tan admirats abans i que ara s'adona que viuen sumits en el pessimisme. Ni tampoc en troba en la veu dels "romàntics", sotmesos com estan a un desig impossible. Prop d'un cementiri es troba algú que, com els anteriors, sent el pànic de la buidor de la mort. Aquí es fa una reflexió espiritual sobre la mort i podem llegir-hi que "un jorn la mort serà vençuda... [...] El cos un jorn serà immortal!" (pàg. 66) i que és en la pròpia descendència que la vida es perpetua.

Feliu, confús, "tot ço que ha vist, oït, presenciat i fet, vol a fons meditar i potser així concloure quines forces reals nostra vida fan moure, i per fi definir què és la felicitat"

(pàg. 68). Retorna al món de les fades de Mormur. Aquestes troben la solució a la seva infelicitat fent que acudeixi de nou a Carmina, l'amor de la qual ell ja havia gairebé oblidat, mentre que ella sí que l'esperava. I és que les fades tenen el poder de "guiar les enamorades pel laberint de l'amor!" (pàg. 69). En el seu retrobament, ploren de... felicitat! I és que, "pel cor humà és tan bo el plorar com el riure" (pàg. 71). Però, després del seu llarg periple, la felicitat de Feliu és ara genuïna i conscient. El llibre es tanca afirmant que, en l'amor de Carmina, "Feliu visqué estimant ... i, en penes i alegries, tot al curs dels seus dies, com un sant: fou feliç FINS PLORANT!" (pàg. 71).

Si la primera part té un fil molt clar i una història interessant al darrere, la segona és més dispersa, més "filosòfica", amb algunes idees repetides i d'altres de difuses (també hi contribueix la incorporació d'uns quants poemes). Fins i tot, a estones, pot pecar de naïf. A més a més, hi és molt menor la presència de les fades, que és un dels encerts de l'obra. En qualsevol cas, són aquestes les que obren i tanquen la segona part, que es resol amb l'èxit de la història d'amor entre Feliu i Carmina, un amor que s'ha principiat en la primera part i que, en la segona part, esdevé la culminació de la recerca de la felicitat per part de Feliu.

3.3 Missatge

Com hem vist, en el transcurs de l'obra, Feliu va aprenent que la felicitat de debò no s'obté a partir d'un estat de benestar absolut obtingut per negació de la realitat (que és l'estat d'encís en què es troba aquell Feliu "gojat que va pel món amb una bena als ulls", pàg. 50), sinó que s'assoleix a través de l'assumpció conscient i superació de les adversitats que la realitat de la vida ens va interposant, feta com està de penes i alegries.

Per tant, per a la maduració de les persones, cal tenir la ment lliure per a una exploració personal, que dugui a conèixer totes les seves dimensions de la vida, mort inclosa. Es tracta d'un treball que no pot venir imposat des de l'exterior (per les fades, en el cas del llibre), sinó que es construeix, amb coratge, des de dins mateix cada ésser humà en l'acceptació de la pròpia condició, sabent gaudir del present, d'allò que se'ns ofereix, sense ambicionar ultra mesura. A part d'aquesta idea central, apareixen en l'obra moltes altres idees, sovint menys desenvolupades.

4 Personatges

Podem distingir dos tipus de personatges, tots ells habitants de la zona del Tossal de Mormur: els humans i les fades. Entre els primers, tenim Eudald, la seva muller Roser i el seu fill Feliu, que viuen en una cabana, i també l'enamorada de Feliu, Carmina, que viu en una masia. Per la banda de les fades, tenim aquestes vuit: Albaflor -la Reina de les fades-, Cantapur, Cordemel, Ditsdeseda, Dolldargent, Glopdenit, Rosavera i Volvador. Constitueixen les forces ocultes del Tossal de Mormur.

Hi apareixen altres personatges, encara més plans que els anteriors, tant en un àmbit com en l'altre. Entre els humans, hi ha els que Feliu troba tot fent camí en els viatges que emprèn (en el subapartat 3.2, ja esmentem alguns d'aquestes personatges, entre els quals sobresurten els poetes); entre els sobrehumans, els altres que s'apleguen amb

les vuit fades a Mormur són les goges, les paitides, les nàiades, les orèades, les nereides i les nimfes, esperits femenins de la natura, merament esmentats en la pàg. 22.

Així mateix, podríem considerar el Tossal de Mormur com un personatge més, present en bona part del llibre. Constitueix la llar de les fades o de Feliu i pròxims, l'escenari natural que protegeixen les fades, aquell d'on parteix i a on retorna Feliu dels seus viatges, la seva petita pàtria, estimada o enyorada en tot moment.

Feliu de Montmur [o de Mormur]

El personatge principal és Feliu que, a partir del seu naixement, condueix la història. És, com hem dit, fill de Roser i del "bon caçador" Eudald. Feliu i Eudald reflectirien algun aspecte de la personalitat del mateix Carner-Ribalta. Com Eudald, l'autor anava, de jove, de cacera amb amics pel Tossal de Mormur. Igual que ell, "darrere les perdiganyes va a l'encalç d'emocions. Més que ànecs entre les canyes, espia el secret dels mons" (pàg. 24), tal com ja avança l'autor en la introducció: a caçar ell no hi "anava per les perdius – encalçava quimeres, esotèriques emocions poètiques" (pàg. 14). Semblantment a com són tractades les fades, Feliu i Eudald són personatges més o menys al·legòrics i, per tant, poc desenvolupats físicament i psicològica. Quan Feliu esdevé un jove ens apareix descrit en els següents termes laudatoris:

> *Feliu ja és un fadrí; s'ha fet membrut i gran. Tots els anys que han passat, com fecundes besades al seu cos han desclòs gràcies acumulades. Les fades han fet d'ell, amb tendreses i amb art, un galant jovencell, àgil i viu d'esguard, tan destre en bell parlar com en jocs i cacera, enamorat del camp hivern i primavera, i amb un cor tan lleuger com de calàndria al vol. Les fades, pels verals, no l'han deixat mai sol i han estès al seu pas sols catifes de molsa per fer-li el peu content i l'existència dolça*. (pàg. 33)

No cal dir que, fins que no s'acabi l'embruix a què l'han sotmès les fades, Feliu farà de frontissa entre el món real i l'irreal, el terrenal i el celestial, sense que quedi gaire definida la seva condició exacta. L'encanteri li permetrà gaudir de la felicitat de les fades (la qual, però, li impedirà d'accedir al coneixement real de la humanitat), mentre que, a través de Feliu, elles s'acostaran al món dels humans. Sota els efectes d'aquest encanteri, Feliu viatjarà primer pels voltants i després arreu del món fins a arribar al súmmum de la felicitat, per després desencisar-se i desencisar-se'n. Posant aquest personatge en marxa a la recerca de la veritat sobre la condició humana, l'obra també es posa en marxa i ho fa d'una manera que Feliu pot fer pensar en algun personatge lul·lià.

Les fades

Són, amb Feliu, coprotagonistes de la història, i la seva contribució és benefactora. Són, sens dubte, els personatges més atraients del llibre i queda plenament justificat que donin títol a l'obra i que siguin l'objecte de rutes literàries. Podríem suposar que la idea inicial de l'autor era que aquestes *protagonistes femenines* tinguessin una personalitat més definida. Com dèiem, però, el caràcter al·legòric de l'obra, la seva gran brevetat i el

nombre de vuit fades devien ser alguns dels factors que van impedir de desenvolupar-ne millor les característiques individuals, observació, d'altra banda, extrapolable als personatges humans. Són presentades en el capítol "L'aplec de les fades" d'aquesta manera [la negreta és nostra]:

> *Un viu fresseig d'ales i muselines s'aixeca del platxeri general. Mes la **Reina Albaflor**, solemnial, l'ordre difon amb facultats divines. Son ceptre d'or imposa el ritual. Obren debat dolces veus femenines.*
>
> *Parla ben tost **Ditsdeseda**, la dolça, que cura que blanquegi el gessamí, s'enrami el xuclamel, i el vesc bosquí no manqui mai als troncs guarnits de molsa: màgic embruix en cada ram espolsa per donar sort a aquell que el ve a collir.*
>
> ***Rosavera** ha parlat, galta-galana, que agença cada flor amb tons delicats, sembra de lliris blaus els recs deis prats i a l'ombra lleu la viola boscana; nenúfars fa surar per l'aigua blana on lliscaran els cignes encisats.*
>
> *La veu de **Dolldargent** s'escolta ara. Cura que no s'estronquin fonts i pous, els saltants d'aigua exorna amb brocats nous, i cada rajolí torna llum clara; un tornasol pels degotims prepara i amb prismes de color engalana els rous.*
>
> *Per **Volvador** no hi ha cosa més fina que la llum espargida pels seus dits: inventa papallones d'ors teixits i llurs ales cobreix amb purpurina pels vols de la libèl·lula, exquisits[1].*
>
> *Quan **Cantapur** demana la paraula, arreu s'eleven refilets d'ocells: car d'ella aprenen els seus cants novells. Al rossinyol inspira sota el saule i fins dona al paó envoltat de faula son do de pit entre plomatges bells.[2]*
>
> *Ve **Glopdenit** i, un llampec a clar dia, dona un calfred a les goges oients... És la fada que bull rars ungüents per a l'ensurt i la fetilleria. Té les bruixes, de nit, per companyia i fa que els dracs treguin baf furient.*
>
> *Ben tost, però, **Cordemel** enraona, la que de l'home endolceix els destins. És la que orleja de menta els camins i un romàntic llangor al cap-al-tard dona. Ço que ha de dir ho ha meditat fa estona, car es capté dels humanals destins.*
>
> (pàg. 22-23)

La fada més present i decisiva en l'obra no és la Reina Albaflor sinó Cordemel, la que més empatitza amb Feliu ("Cordemel, que tant l'adora", pàg. 47), per a qui les fades són "alegres, belles, gentils..." (pàg. 46). Interessada pels "humanals destins", Cordemel és qui convenç les altres fades d'embruixar Feliu, malgrat l'oposició de Glopdenit, "porfidiosa", que és de totes la més "infernal", sense arribar, ni de bon tros, a actuar com a fada maligna (és qui explica a Feliu la història més fosca, la d'un amador devorat pel llop, pàg. 32).

És Cordemel qui s'interessa vivament per la vida dels mortals Eudald, Roser i Feliu. És la seva vareta la que farà possible l'encanteri en Feliu, que permet que "el món meravellós s'ha unit al real" (pàg. 26), alhora que l'acostament també es vol per part de les fades, proposant Cordemel que elles siguin "reals i humanitzades" (pàg. 23), extrem a què no s'arriba. "Té el seny d'una àvia i és de totes la més sàvia" (pàg. 47), com quan contesta a una de les fades, desconsolada pel desencantament de Feliu: "Hi ha al món tristeses i festa a l'abast de cadascú; ço que tria cada u depèn de son energia; és fàcil ser malaurat; assolir felicitat vol dir coratgia." (pàg. 49). D'altra banda, és Cordemel qui narra una rondalla a Feliu (pàg. 32), la qual al·ludeix en certa manera a l'argument del llibre: l'amor d'una fada és oblidat per un minyó. És també qui figura que ens explica el relat que conforma la totalitat de l'obra *Les Fades de Mormur*. Així, en el darrer capítol, llegim: "anys després, [...] Cordemel relata aquesta història que mai no s'ha esborrat de sa memòria" (pàg. 71).

A part de Cordemel, la fada més present en l'obra, hi apareixen de tant en tant les altres, de vegades sense que es pugui determinar de quina d'elles en concret es tracta. A part de la presentació de totes les fades reproduïda més amunt (pàg. 22-23), en algun fragment –pocs– se'ns remet a aspectes de la seva personalitat o activitat, com quan fan ofrenes a Feliu nounat (pàg. 31):

> ***Volvador*** *li posa ales que ha afanat d'un serafí.* ***Rosavera*** *duu nadales i blauets i gessamí. Amb uns brotets de berbena,* ***Ditdeseda*** *en un no dir una corona li trena.* ***Dolldargent*** *ja se l'emporta, saltant, vers la torrentera: entre serpolls i ridorta l'aigua canta juganera.* ***Cantapur*** *li ve a ensenyar de l'ocellada el parlar.*

Els noms de les fades volen suggerir-ne, poc o molt, la personalitat, el seu físic o la seva dedicació. Així, Cordemel serà la que més obertament expressa els seus bons sentiments. Com hem destacat, tindrà una especial sensibilitat envers els humans i voldrà millorar-ne la condició, voluntat que adreça vers Feliu. Dolldargent està centrada en el "manteniment" de l'aigua (fonts, pous...); Cantapur, la Reina de totes elles, connecta amb els ocells; Ditsdeseda, amb el coneixement de les herbes i els remeis que aporten, a més de ser traçuda; etc.

Les fades (dites també goges en la pàg. 46) són, en el llibre, éssers femenins fantàstics, bells, incorporis però alats ("Pel món real sols com boira existim, tant entre vels que ni sentits tenim", pàg. 23), , visibles només als qui hi creuen, als qui tenen fe en elles, als sensibles amb la mirada pura, com és el cas Feliu mentre li dura l'embruix. Se les associa sovint amb la música, el cant:

> *Sota el blavenc ombriu de les alzines un cant meravellós li sembla oir – arpeig suau, fresseig de sedes fines– que tot el fan estremir.*
> (pàg. 20; *li = al caçador*).

> *[Feliu aprengué de les fades] el bell cant i l'harmonia i de plasmar en cançons la llum del dia. Les fades li prestaren instruments inconeguts, només polsats pels vents, i tots els atributs per a l'entrada als grans vials de joventut daurada.*
> *(pàg. 33)*

Les fades viuen en un estat d'eterna felicitat, en fusió amb l'entorn natural i en connexió amb altres éssers ocults, com les bruixes, amb els quals comparteixen poders sobrenaturals, com la fetilleria, cosa que fa que puguin decidir el destí dels humans ("Dels sers mortals les fades la planeta disposen", pàg. 19). (De fet, el mot *fada* correspon, etimològicament parlant, a la forma neutre plural de *fatum*, una divinitat que per als romans representa el destí. Per això, quan es produeix el desencís, Cordemel diu de Feliu que ara "es deu al seu propi fat" , pàg. 48.)

Els sentiments de les fades de Mormur són, en conjunt, de dolcesa i bondat (sobretot en el cas de Cordemel, i amb l'excepció potser de Glopdenit, que "té les bruixes, de nit, per companyia", pàg. 23). Això fa que busquin "redimir" els humans del seu penar, voluntat que s'encarna en Feliu, el qual "ensinistren en l'art del bon viure i de conquerir el món amb un somriure" (pàg. 33).

5 Registre literari. Gènere

Malgrat la simplicitat de l'argument, som davant una obra escrita des d'una gran ambició literària. La seva arquitectura és complexa (amb l'articulació de materials diversos; en la introducció l'autor confessa que "Prengué anys per cristal·litzar dintre meu en forma poètica la gesta meravellosa, la cavalcada de faula i de llegenda", pàg. 14). S'hi fa un ús del llenguatge molt elaborat, amb un gran desplegament de figures retòriques (constants símils, metàfores, hipèrbatons...), tot plegat dins un conjunt al·legòric amb influències miticoliteràries eclèctiques, amb el resultat d'un tot complex que no sempre assoleix tanta ambició.

Essent majoritàriament un relat en prosa, pot cridar l'atenció que, en la "Notícia biogràfica", l'editor presenti Carner-Ribalta com a poeta i que, unes pàgines més endavant, el mateix autor consideri la peça publicada com un "poema" o que ell mateix es vegi a si mateix com un "poeta" (ben mirat, l'autor ja havia publicat alguns llibres de poesia en veure la llum l'obra que analitzem aquí).

Una primera justificació d'aquesta aparent "paradoxa" es pot trobar en la inclusió d'alguns poemes en vers rimat dins l'obra, tres d'ells força llargs (algun d'ells, magnífic —pàg. 59-60), a part d'alguns versos aliens, a què farem referència més avall. Però no hi ha dubte que l'escriptura de gairebé tota l'obra té un alè poètic, sigui pel to líric –però èpic en el cas del text reproduït unes línies més avall— o pel registre general, que en conjunt fan d'ella un cant, que no es pot llegir sense prendre consciència del marcat ritme amb què flueix. Encara que amb irregularitats, les parts presentades externament en prosa, majoritàries, solen contenir una voluntat de rima (generalment consonàntica), de ritme i de mètrica (amb varietat de metres). I és que, sota la prosa, s'hi sent sempre una evident vibració poètica, musical, un cor que batega al compàs del relat.

Així, posem per cas, sense tocar-hi res, el fragment de presentació del Tossal podria ser servit en vers amb un resultat excel·lent. Comparem el text original (a l'esquerra; hi respectem la disposició original de les línies) amb la disposició en vers que n'hem fet (a la dreta):

En èpoques heroiques d'un món roent de gesta, Mormur també fou jove i volcà fragorós. Avui la cendra noble ha coronat sa testa i, més que el cataclisme, son cor ama la festa. Cíclop retut, reposa ara en somni confós.

Cònic, de fina forma, mig suspès en l'altura, evoca els pics metàl·lics d'un paisatge lunar -minúscul Fujiyama de silueta pura, altívola piràmide d'asteca arquitectura, temple d'exòtic ritus, monumental altar! (pàg. 18)

En èpoques heroiques d'un món roent de gesta,
Mormur també fou jove i volcà fragorós.
Avui la cendra noble ha coronat sa testa
i, més que el cataclisme, son cor ama la festa.
Cíclop retut, reposa ara en somni confós.

Cònic, de fina forma, mig suspès en l'altura,
evoca els pics metàl·lics d'un paisatge lunar
-minúscul Fujiyama de silueta pura,
altívola piràmide d'asteca arquitectura,
temple d'exòtic ritus, monumental altar!

En el fragment en prosa, podem notar-hi la musicalitat produïda per un ritme marcat i unes rimes consonants internes. La seva "reconstrucció" en vers posa en relleu, a més a més, l'existència d'un metre (versos alexandrins amb dos hemistiquis de 6 + 6 síl·labes, amb una cesura interna).

Curiosament, pàgines abans, alguns dels hemistiquis reproduïts ja hi apareixien com a versos d'un poema situat com a peu de la foto del Tossal de Mormur. Fa així (pàg. 12):

En èpoques heroiques
d'un món roent de gesta,
Mormur també fou jove

i volcà fragorós.
Cíclop retut, reposa
ara en somni confós.

Això podria corroborar la nostra hipòtesi i fins fer pensar en una probable voluntat inicial de l'autor d'escriure el llibre en vers explícit. Podríem arribar a creure que, tot sovint, els "paràgrafs" i la "prosa" del llibre vindrien a ser "estrofes" i "versos" camuflats, amb rimes consonants que segueixen combinacions diverses.

De fet, en la introducció al llibre, titulada "El Tossal de Montmur", Carner-Ribalta sembla insinuar que havia ideat l'obra inspirant-se en l'*Atlàntida* de Verdaguer (i, per tant, podem imaginar que pensava a utilitzar-hi un vers explícit). Ho podem llegir al següent text, en què es veu a ell mateix, primer, com a jove caçador frustrat i, després, com a exiliat que, enyoradís de la pàtria, vol escriure sobre els paisatges juvenils (pàg. 14):

No essent cap arqueòleg o erudit especialitzat, sinó un simple poeta, negat per a la ciència, en tornar a casa després de la cacera, amb el sarró buit, no podia

presentar-me triomfalment davant dels meus estimats balaguerins i anunciar-los la meva fantàstica descoberta. M'haurien pres per un desequilibrat!

Amb tot, cada vegada més trasbalsat, la meva imaginació continua re-creant la visió fantasmagòrica del Montmur que jo havia concebut durant aquells dies de cacera. Prengué anys per cristal·litzar dintre meu en forma poètica la gesta meravellosa, la cavalcada de faula i de llegenda, que jo mantenia viva i bategant en el meu pressentiment. Un dia, però, en la gran llunyania, en la profunda enyorança, gairebé en la solitud del secret, emprant escaientment el ritme verdaguerià de l'Atlàntida (no n'hauria escaigut d'altre) vaig començar a compondre «Les Fades de Montmur», iniciant el poema amb la descripció del Tossal: «Com fita mil·lenària / de mítiques proeses / Montmur allà s'eleva...

Més que en l'*Atlàntida,* el nostre llibre pot fer pensar –salvant les distàncies– en *Canigó*, l'altre poema èpic de Verdaguer, també poblat de fades. Més avall reprendrem la qüestió de les influències literàries, però aquí voldríem posar en relleu que pot sobtar el contrast en el llibre entre dues formes expressives: la del vers explícit, que hi és minoritària, i la de la prosa, que hi és majoritària. Però el fet que aquesta prosa sigui de naturalesa profundament poètica comporta una clara convergència entre les dues formes expressives, alhora que implica l'obtenció d'un text amb un nivell elevat d'elaboració, fet que no sempre afavoreix que el fil d'allò relatat sigui fàcilment seguit, entre altres coses perquè la recerca de les rimes internes comporta una tria lèxica de vegades enrevessada.

Els poemes en vers explícit es concentren al final de cada part del llibre, especialment de la segona (enfront d'un sol poema propi i citació de versos d'altri en la primera part). En aquesta hi trobem sis poemes amb un contingut no sempre clarament relacionat amb el fil de l'obra, cosa que pot fer pensar que, en algun cas, es podria tractar d'un material que Carner-Ribalta potser ja tenia escrit i que va adaptar, amb fortuna desigual, per al llibre, confeccionat quan l'autor ja havia sobrepassat la setantena i que, per tant, no tenia tal volta la certesa de veure publicat.

El llenguatge. El lèxic

Com hem avançat, el llenguatge emprat és generalment molt elaborat, amb una riquesa lèxica extensíssima i variada, en consonància amb una sintaxi elevada, de vegades forçada per a assolir les esmentades rimes internes, una sintaxi que no estalvia usos arcaïtzants, com l'enclisi en casos com *anima's*, *admira's*, *pujava-hi*..., l'ús del perfet simple en 1a persona singular (*emprenguí*), que alterna amb el perifràstic, o com usos esporàdics (*don* amb el valor del present de subjuntiu 'doni', pàg. 72, cap. 13).

Això no priva que en alguna ocasió acudeixi a usos més informals ("no parlen de cap cosa greu o transcendental -*si hi ha ball el dissabte o si el nen es fa alt*-" , pàg. 38) o a alguna sentència de ressò paremiològic, amb regust popular ("El temps corre lleuger quan té cames d'infant", pàg. 33; "Ve un vailet que xiula i canta. Feliu vol saber si, així, el noi algun mal espanta", pàg. 52), que lliga amb la inserció de rondalles en l'obra i

d'alguna nota d'humor, com en aquest fragment en què, després de saber que Feliu ha perdut els efectes de l'encanteri, Cordemel diu desconsolada (pàg. 49), confiant que la nostàlgia per la pàtria farà tornar Feliu:

> *Feliu serà com els altres. Ja no depèn de nosaltres... mes, com té el cor pur i sa i per sort és català, no vull perdre l'esperança.*

Ocasionalment, doncs, es produeix en el text aquest contrast amè entre graus de formalitat, dins un conjunt general de registre generalment força elevat, amb inclusió de vegades de referents clàssics grecollatins ("[els poetes] exercitant llur numen o be invocant la Musa. [...] criden a llur ajuda [...] el metre del Parnàs", pàg. 37).

Centrant-nos del tot en el lèxic, destacarem l'abundor de cultismes i de mots gairebé exclusivament d'ús poètic, si no arcaïtzants (*ensems,* [aqu]*eix*, *jamai, jorn, gentil, qualque, hom, oir*, *mes* 'però', *supernal* 'suprem', *car* 'ja que', *ço* 'això'...), amb alternança entre *ser* i *ésser*. També hi destaquen les creacions lèxiques pròpies: el nom de les fades, adjectius com *galta-galana* o *alafosforescent,* el nom *enllania*...

Es tracta d'una llengua literària amb pocs dialectalismes (n'hi hem detectat alguns, tanmateix, com *bultra* 'arbreda de vora els rius i rieres', *darga* 'pilot planer de glaç, que davalla pel riu quan aquest es desglaça' o, potser, *afuar-se* 'tirar se veloçment cap a un objecte o lloc determinat'). També hi apareix algun castellanisme (com *ha afanat* i *escabulleix*, pàg. 31)

Així mateix, la riquesa es manifesta en camps lèxics concrets, com el de la fetilleria, el botànic i, sobretot, l'ornitològic, tots ells lligats a les fades i al paisatge natural recreat, també des de la plenitud dels cinc sentits corporals. En relació a aquests sentits, cal destacar la presència freqüent dels colors, especialment el blau, el rosa-rosat i el roig, sobretot evocant el primer el cel i el mar, el segon la timidesa i el tercer l'ardor amorosa. Tornant a la riquesa en els camps botànic i ornitològic, esmentarem la pàg. 31, reproduïda parcialment més amunt, on trobem esmentats una bona colla de plantes i d'ocells: pel que fa a les primeres, s'hi parla de nadales, blauets, gessamí, berbena, serpolls, ridorta; quant als segons, s'hi fa referència a l'estivarola, la mallerenga, el verderol, el pinsà, el rossinyol, el rapinyell, l'oriol.[3] Havent anat a caçar el mateix Carner-Ribalta, com també el pare del seu protagonista, els noms d'ocells són freqüents en l'obra (als anteriors, hi afegirem: rossinyol, paó, lluert, alosa, tudó...).

Aquest esforç en la tria dels mots, conjuntament amb la resta d'elements que configuren el registre literari, contribueix a una textura poètica exigent i sovint densa, que pot implicar una certa dificultat de lectura a alguns lectors. (En cas de reedició de l'obra original, convindria glossar-ne alguns termes, com també explicar algunes de les referències culturals; i, en cas d'adaptació de l'obra al públic en general, caldria minvar-ne la dificultat tant en el vessant lèxic com en el sintàctic, però conservant-ne l'esperit poètic que la singularitza).

Els noms propis de persona

En el llibre també s'hi nota molt l'esforç de Carner-Ribalta a l'hora de triar o inventar noms propis. Trobem una aclucada d'ull en el cas de *Feliu*, nom que en llatí és *Felix*, que vol dir precisament 'feliç', atribut essencial del noi fins al seu desencantament. (Semblantment, trobem en l'autor altres jocs de tipus etimològic, com quan posa el títol de *Sícoris* a una de les seves obres, amb què juga amb el nom iberollatí de *Segre.*)

Per la seva banda, el nom *Eudald* (en antic germànic 'aquell amb coratge') es podria relacionar amb el monjo Audald que apareix en la primera menció històrica conservada que fa referència a Balaguer (863-864 dC), en què es narren les seves peripècies, segons llegim a la Viquipèdia (s.v. Balaguer). *Carmina*, per la seva banda, ens remet a les cançons o fórmules màgiques cantades, un terme en consonància amb el quefer diari de les fades, tot i que aquí el nom és destinat a una humana. També és prou adient el nom de *Roser*, la muller d'Eudald, que remet a la natura.

Els termes utilitzats per a designar les fades són noms compostos creats per l'artista i es caracteritzen per posseir una bellesa i sonoritat extraordinàries: *Albaflor, Cantapur, Cordemel, Ditsdeseda, Dolldargent, Glopdenit, Rosavera* i *Volvador*. Són noms que evoquen parts del dia (*alba, nit*), elements de la natura (*flor, doll, volva, rosa, mel...*), valors com l'autenticitat (*pur, vera*), sentiments nobles (*cor*), materials rics (*or, argent, seda*)... i que remeten a qualitats com afecte, sensibilitat, delicadesa, puresa, etc., amb què es vol donar a les fades una personalitat i alhora una dimensió simbòlica. (Més informació sobre les fades, en el punt 4.)

6 L'espai i el temps

En tant que constructe simbòlic i fantasiós, l'obra no cerca ser generalment precisa en la concreció espaciotemporal, deixant a banda, és clar, el Tossal de Mormur i la ubicació d'aquest a Catalunya, la pàtria, mencionada explícitament algun cop (o amb el corresponent gentilici: *català*). I tot això malgrat els viatges que Feliu emprèn.

L'elevació del Tossal de Mormur és, com dèiem, la base d'una construcció simbòlica, basada en una geografia real i amb un cert interès històric: s'hi van trobar restes arqueològiques prehistòriques i posteriors (el terme històric *Montmur*, de fet, és *Mont + mur*, en al·lusió a la muralla d'un castell que coronava aquella elevació). I és damunt aquest substrat historicogeogràfic que Carner-Ribalta, com explica en la introducció, deixa volar la seva viva imaginació, poant en l'imaginari col·lectiu català popular, abundós de fades, goges o dones d'aigua (val a dir, però, que la realitat física de Mormur és la d'una terra de secà...).

Centrant-nos en l'espai, les vuit fades se situen a Mormur, però, en l'aplec de les fades, s'esmenta la procedència d'algunes altres fades que acudeixen a tal reunió, totes de zones del nostre domini lingüístic (pàg. 21):

Any rere any, quan primavera arriba i en cada pètal hi ha un follet que riu, l'altiu tossal esdevé un rusc actiu: un magne estol meravellós l'aviva. Les fades han deixat la llar nativa i ací a Montmur tenen aplec festiu:

Hi ha les del Pirineu que els gorgs encanten, les del rosat Montseny, de dolç parlar, les que al Segre proper cada nit canten, les del Túria i el Tec i les d'Artà: les legions que la llegenda infanten arreu arreu on sona el català.

Tot i que l'obra no cerca generalment, com hem dit, gaire precisió geogràfica ni temporal, en el periple de Feliu s'enumeren indrets i també alguns fets que ens la situen en un moment contemporani a la joventut de l'autor. Vegem-ho:

Quan Feliu sap que casa és el centre del món, sent l'ànima envoltada d'un enyorar pregon, i retorna a la pàtria, no menys gran per ser xica; la troba un pom de roses, i encara més bonica! Ja és ciutadà del món, mes a casa és feliç. Què val l'ample Amazones, El Dorado, o París?... Què val, al lluny, la fama o les magnes empreses, si un jorn de calma ací, té totes les tendreses!... Retorna sempre humil, mes amb el cor triomfal. L'emplena d'orgull cívic nostre Cap i Casal: veu multituds fogoses enarborant banderes, les segueix i s'abranda endut d'iguals deleres. Arriben a una plaça on hi ha festa major, el President, fet símbol, apareix al balcó, té els cabells blancs, i el llavi de joia li tremola. Ans de dir cap paraula mira un colom que vola. El poble bé interpreta eix missatge silent. Pel cel blau de la pàtria s'alça un clamor vivent: «Per fi, la nostra terra sa llibertat recobra! Si d'ella som prou dignes, nostres fills ho diran. Vetlleu i preserveu-la! Fem Catalunya gran! (pàg. 40)

** *

Tornant, camí del port, puja una muntanyeta i Feliu troba absort algú –potser un Poeta– pres d'un pànic de mort, ert, allí al cementiri, al caire del deliri. (pàg. 62)

Observem que en el primer fragment s'hi destaquen explícitament tres topònims tan dispars com l'Amazones, El Dorado i París, segurament els únics topònims de fora de Catalunya esmentats explícitament en l'obra. I, d'altra banda, de topònims catalans n'hi figuren ben pocs, entre ells els albirats des del Tossal de Mormur: "la pirinenca serra, Montseny i Montserrat" (i també el mar). El que sobta, però, és que no s'esmenten topònims del voltant del Tossal, ni tan sols el nom de la tan propera Balaguer, potser perquè l'autor no vol que li llevi protagonisme. Hi fa excepció, en l'avinentesa de reportar una rondalla, l'indret de les Franqueses (pàg. 32). Aquí podem pensar que l'autor buscava contrastar el món pagà de les fades de Mormur i el religiós de Santa Maria de les Franqueses (s. XII), una ermita del terme de Balaguer que antany acollia monges benedictines. El contrast religiós vs. pagà és freqüent en l'obra, també eclèctica en aquest aspecte.

Val a dir que, tan bon punt Feliu torna a la pàtria, després de recórrer món, se'ns al·ludeix, ara sí, a un espai i temps ben definits, cabdals per a l'autor: el moment històric (14 d'abril del 1931) en què en un lloc (a la plaça de Sant Jaume de la capital catalana) el president

de la Generalitat de Catalunya Francesc Macià proclama la República Catalana. Recordem, per una costat, la relació estreta de l'autor amb el polític Francesc Macià; i observem, per l'altre, que, pel to i per una certa defensa de la pròpia pàtria que s'hi fa, en el fragment hi podem veure ressonar aquests versos de l'"Oda a la Pàtria", de B.C. Aribau: "¿Què val que m´haja tret una enganyosa sort | a veure de més prop les torres de Castella, | si el cant del trobador no sent la mia orella, | ni desperta en mon pit un generós record?". I, encara a Barcelona, a part de referir-s'hi com a *Cap i Casal*, hi veiem una nova al·lusió en el segon fragment reproduït: ¿pot ser altre que Montjuïc el lloc de la "muntanyeta", amb el seu "cementiri", vora un port i un penya-segat?

7 Influències literàries

No cal dir que, d'entrada, l'obra s'insereix en la tradició, culta i popular, de la literatura feèrica, subgènere de la literatura fantàstica. No és aquest el lloc per a aprofundir en aquesta temàtica, però sí que deixarem apuntada la influència en el llibre del folklore català amb relació a les fades recollit per Joan Amades i, en el vessant de la literatura culta, la influència d'autors com Verdaguer, amb *Canigó* (1886), *Rondalles* (1905) i altres peces, o també d'Apel·les Mestres, amb la seva obra modernista *Liliana* (1907), dos llibres que Carner-Ribalta devia tenir presents a l'hora de concebre el seu.

Pel que diu l'autor a la introducció, la influència més immediata seria el poema èpic de *L'Atlàntida*, de Jacint Verdaguer, per bé que el nostre autor dista molt de l'insigne poeta de la Renaixença. En tot cas, creiem que de l'autor de Folgueroles la influència li ve més aviat de *Canigó,* per l'exaltació que s'hi fa d'un tossal en presència de fades, entre els trets comuns, al costat de molts de diferencials.

Quan Feliu entra en contacte amb els poetes, un d'ells li fa saber les seves preferències, que podríem suposar que coincideixen amb les del mateix autor (pàg. 37):

> *Sa joia predilecta és escoltar els poetes. [...] Ans de l'hora inspirada, Feliu capta a vegades, fragments de melodia o frases isolades, que els poetes barbollen amb dicció confusa exercitant llur numen o be invocant la Musa, infants de llavi verge inepte a confegir. En tals hores d'angoixa, d'impotent dolç sofrir, criden a llur ajuda qualque doctrina esquiva: del trobar clus les normes, o la paraula viva, o el credo simbolista, o el metre del Parnàs. Dins la desesperança i al caire del fracàs, en vol de llum davalla Madona Poesia, i de cop un entona:*
>
> > *...Senyor... jo que voldria*
> > *aturar tants instants de cada dia*
> > *per fe'ls eterns a dintre del meu cor!*

Segurament, en *Les Fades de Mormur* podríem trobar influències vàries, des dels trobadors (i el seu "trobar clus", complex i obscur, mencionat més amunt i que s'oposa al "trobar lleu", més simple i entenedor) a la "paraula viva" del gran poeta modernista Joan Maragall, o les altres influències esmentades en el fragment reproduït. Però és evident que moltes de les idees del *Cant Espiritual* maragallià –l'autor n'aporta en el llibre els tres versos de més amunt– encaixen força amb Carner-Ribalta en la mesura que s'hi exalta,

com fa l'autor balaguerí, la meravella del paisatge i que reflexiona sobre la Vida, la Mort i el Més enllà, amb el benentès que en Carner-Ribalta no hi ha un diàleg amb Déu. Notem-hi més semblances quan, pàgines enllà, parlant de la mort, el nostre autor afirma (pàg. 68):

> *Llavors ma carn d'ardenta saba,*
> *sota la immensa volta blava*
> *entonarà el cant de la fe.*
> *El sol dilema és ser o no ser.*
> *És l'home, unit a la Natura,*
> *un pom d' eterna carnadura ...*
> *Per què esperar amb incert anhel? ...*
> *Per mi, la terra ja és el cel!*

D'altra banda, la dicotomia modernista entre terrenal-real vs. espiritual-ideal ressona també en *Les Fades de Mormur*, en què s'oposa allò humà i prosaic ("Però si és l'home més prosaic que un cuc!", pàg. 24, diu Glopdenit, porfidiosa) amb el món celestial de les fades.

A continuació del fragment citat del *Cant Espiritual* de Joan Maragall (l'autor hi introdueix algun lleuger canvi, com la substitució de "moments" per "instants"), trobem també reproduïts els següents fragments (pàg. 38): quatre versos de "Canticel", de Josep Carner, el príncep dels poetes (l'altre "Carner", el "principesc", com l'adjectiva l'autor); i un parell de versos de "Súnion", de Carles Riba; de "Res no és mesquí", de Joan Salvat-Papasseit; del final del cant segon d'*El Comte Arnau*, en la versió de Josep M. de Sagarra; i de "Les tombes flamejants", del seu amic i també company polític Ventura Gassol. Hem de creure que, amb Verdaguer, aquests sis devien ser també autors de capçalera de Carner-Ribalta, o almenys aquests versos –segurament apresos de memòria, com s'infereix de la minúscula discrepància respecte de l'original detectada–, l'acompanyaven en el seu llunyà exili, com també ressonen en la ment del personatge-poeta que els entona en l'obra.

També és molt rellevant l'influx bíblic en *Les Fades de Mormur*, concretat en el paral·lelisme que s'hi estableix entre Feliu i el nen Jesús, tots dos primogènits, tots dos nascuts amb una intervenció extrahumana, en una nit estrellada, dins un lloc humil (cova / "cabana tosca", pàg. 25). Vegem-ho (pàg. 29-30):

> *És nat! No plora! No plora! L'encís és acomplit! En estelada nit, sota un designi clar, el primer ser humà amb l'ànima afranquida ha nascut a la vida! Sempre feliç serà: que no sap ni plorar!* [...] *nadó tan rar i sobrehumà qui en lloc de trencar el plor va començar a cantar.*

Els humils esposos Eudald i Roser són els escollits, com ho foren Josep i Maria del Nou Testament. Però els humans no creuen en el sobrenatural (Roser inclosa), llevat d'Eudald, que sí que creu en les fades, encara que no les pugui veure.

El naixement de l'infant vindrà precedit d'una "Anunciació" (títol del capítol 8). Fins i tot amb les presentalles al nadó, es reforçarà l'esmentat paral·lelisme i hi apreciarem ecos de nadala (pàg. 30):

> *La gent del veïnat i de la rodalia a la cabana van per veure l'infantó. Els uns li porten mel, altres nous i mató, i pomes al caliu i coques ensucrades. Tothom resta corprès.*

Per tant, la intervenció de les fades vindria a ser com un intent de redempció de l'home, abocat a una vida miserable i dolorosa, de baixes mires, sense joia ni il·lusió ("Junyits al sòl, fills de la gleva, no els acuita cap dubte ni recel. Tant si fa bo, o si els plou, o neva, viuen allí sense ni entrar al cel.", pàg. 20, remetent *allí* a les "cabanes on viuen els humans mig desesmats"). Però aquesta intervenció, encarnada en Feliu, resultarà inútil, ja que aquest s'acabarà allunyant de qui l'ha volgut redimir, per bé que el resultat final de tot plegat serà positiu -no celestial-, ja que Feliu en traurà una millor comprensió de l'existència humana. Malgrat que es tracta d'una obra laica, no hi ha dubte que respira un fort sentit de l'espiritualitat i un optimisme vital, que l'allunya del pessimisme dels romàntics i modernistes esmentats en el llibre (cap. 12, pàg. 57-61) o del poeta escarnit amb el poema de la pàg. 57.

Una altra referència literària explícita, entre altres, és el punt vulnerable de Feliu. En el cas de Feliu és el turmell, comparat pel mateix autor (pàg. 49) amb el taló d'Aquil·les, de què parla la tradició grega antiga, o amb el clatell de Sigfrid del *Cant dels Nibelungs*, dues referències esmentades molt breument en l'obra.

Però la influència més important –i ho lliguem de nou amb *Canigó* de Verdaguer– seria la de la cultura i literatura popular, amb la presència de les fades i la referència a altres éssers imaginaris (se n'esmenten molts en la pàg. 21) o reforçada pel fet que s'hi incloguin dues rondalles en la pàg. 32 (per tant, dues històries inserides dins la història general constituïda pel conjunt de l'obra, la que ens explica Cordemel), a més de dos microrelats procedents de la mitologia clàssica i germànica, respectivament (contant el punts vulnerables d'Aquil·les i també de Sigfrid, suara esmentats).

Pel que fa a la visió que té Carner-Ribalta sobre el poeta com a creador, direm que el veu com un ésser privilegiat, com també seria el cas de l'artista en general, ja que "rep l'herència rara, de qui sap on, de l'hora verge i clara en què es creava el món" (pàg. 37). I el nostre escriptor estableix una afinitat entre els infants purs i innocents, per una banda, i els poetes, per l'altra, ja que aquests, en el moment de la inspiració, són "infants de llavi verge" (pàg. 37). Afegim-hi que, quan Feliu retornarà a l'enamorada Carmina, se'ns ofereix la comparança següent: "La noia amb mal d'amor és semblant al poeta: té el cor sempre desfet en sofrença secreta, més sols música ix dels seus llavis oberts" (pàg. 70).

Però quan, en el segon viatge, Feliu va a cercar els poetes, els veurà ara diferentment, amb el cor corcat... I, amb un toc d'humor àcid, l'autor a un d'ells li fa cantar versos com aquests, "amb una negror que espanta" (pàg. 57):

> *M'he llevat i m'he vestit*
> *i al sol he eixit.*

O, nàusea de cada dial
Amb el moll de l'os podrit
Al cap de poc moria. [...]

8 Conclusions provisionals. Propostes de futur

Les Fades de Mormur (*Al·legoria)* és, en conjunt, un conte popular amb un fort component poètic, característica que el fa especialment interessant i que, prenent els personatges de les fades, ha estat aprofitat com a base per a la construcció d'una certa mitologia local balaguerina, fet molt lloable.

El component poètic de l'obra es dona tant en els textos escrits directament en vers com en els fragments presentats com a "prosa", però que solen contenir versos "camuflats", que rimen, dotats d'un marcat ritme marcat. El text exhibeix, a més a més, un llenguatge molt elaborat i un desplegament retòric que captiven l'atenció del lector, tant o més que la mateixa història.

El llibre pretén oferir una lliçó de vida, vol ser una al·legoria simple sobre l'assoliment de la felicitat. A la pregunta de si es pot assolir la felicitat sense conèixer el dolor, l'autor sembla, en certa manera, acostar-se a posicions com les de Nietzsche, que arriba a afirmar que qui elimina el dolor també elimina la possibilitat de créixer profundament. Sigui com sigui, i seguint una llarga tradició filosòfica, l'obra conclou que el dolor no és un obstacle per a la felicitat; ans al contrari: és una de les experiències que ens permeten reconèixer-la, valorar-la i viure-la amb més profunditat

I aquesta reflexió es fa a partir del relat de la interacció de les fades i el jove Feliu, i també mitjançant el viatge amb components iniciàtics d'aquest. S'hi formula l'evolució interior de Feliu, la comprensió que ell adquireix sobre la vida humana a partir del xoc entre la fantasia en què ha viscut instal·lat arran de l'embruix de què ha estat objecte i la crua realitat que viurà més endavant ja sense els efectes tal embruix. La moralitat de l'obra seria que cal aprendre a compatibilitzar dolor i alegria com a millor manera de viure i d'arribar a comprendre la veritat sobre l'existència humana i la felicitat, a la qual contribueix poderosament l'amor.

L'autor ens ofereix diferents reflexions d'índole humanista però amb una finalitat pedagògica última, de manera que els infants i joves serien els destinataris principals de l'obra, malgrat que la dificultat del llenguatge en què és divulgat els en pot allunyar, llevat que puguin accedir a l'obra en una versió adaptada. Per al seu temps, el llibre és més aviat avançat (vol ser eclèctic o integrador de diverses ideologies i tocar temes com el de la mort amb plantejaments interessants), encara que el paper de la dona, encarnat en Carmina, sigui massa passiu als ulls actuals (és ella qui espera Feliu, no a l'inrevés, i és ell qui pren la iniciativa en la relació amorosa), d'altra banda molt típic de la literatura popular, en què poc o molt s'insereix la peça, com hem dit.

L'argument no compta, però, amb la presència d'antagonistes que hi aportin tensió narrativa, i es construeix amb materials molt diversos i no sempre de la mateixa qualitat.

En conjunt, l'obra respira una certa candidesa quant al contingut, però els seus valors laics d'arrel profundament humanista la fan plenament recuperable en la societat actual, en què joves com Feliu sovint viuen d'esquena a la societat, aïllats en una realitat paral·lela que es vol anestesiada de tot allò que pugui produir molèstia o malestar.

D'altra banda, som davant una magnífica exaltació i mitificació del Tossal de Mormur, escenari de fets extraordinaris motivats per les fades que l'habiten. L'autor fa d'un simple tossal un lloc simbòlic, amb la intenció que aquest món imaginat arreli en l'imaginari popular català, almenys el balaguerí o el noguerenc. Gràcies a l'obra, doncs, aquest turó deixa de ser un entre tants altres de la zona i esdevé un tossal singularitzat pels fets extraordinaris que l'autor decideix que hi ocorrin, sobretot en fer-lo habitat per unes fades que interactuen amb un humà. Aquestes són el motor principal de la història, fins que Feliu surt a la descoberta de si mateix, immers en la recerca personal que cada humà hauria de fer, la qual cosa seria la "moralitat" del llibre.

Val a dir que la figura de la fada, tradicionalment lligada al folklore popular, ha esdevingut especialment actual. I és que avui dia aquests éssers femenins irreals, vinculats al medi natural i amb poders màgics (benefactors en el cas de l'obra que ens ocupa), són vistos com un símbol de respecte envers la Natura (en el llibre les fades en tenen una cura exquisida i hi viuen plenament integrades). Això fa que se les relacioni fàcilment amb la idea moderna d'ecologia. Però, d'altra banda, en tant que producte d'una imaginació desbordant **–**d'arrels celtes tot sovint**–**, els relats amb fades també entronquen amb la narrativa fantàstica en general, que beu de fonts molt diverses i amb una gran varietat d'altres éssers (elfs, trols, unicorns, dracs...).

Amb la vista posada ara en el futur, pensem que el llibre *Les Fades de Montmur*, de fa anys exhaurit, convindria ser reeditat en paper, en una publicació fidel a l'original (si cal, actualitzant-ne el topònim del títol), preferiblement amb l'afegitó d'un glossari que aclareixi al gran públic el significat d'una bona colla de mots (que són massa literaris, arcaics o dialectals) i també amb l'afegitó d'algunes notes explicatives sobre certes referències (mitològiques, històriques...). Així mateix, la nova edició s'hauria d'aprofitar per a introduir-hi les necessàries correccions i actualitzacions ortogràfiques.

Paral·lelament, fora bo de publicar una versió de l'obra en un llenguatge més planer que faciliti divulgar-la entre el públic infantil i juvenil, principal destinatari, una versió simplificada lingüísticament i retòricament (sobretot quant a l'ús de l'hipèrbaton, que en dificulta la lectura), però conservant-ne l'extensió (ben mirat, el llibre és breu: només té una setantena de pàgines) i, tant com sigui possible, l'alè poètic de l'original.

No cal dir que calen estudis sobre aquest llibre de Carner-Ribalta, sobre la seva obra literària en conjunt i sobre la seva producció i activitat artística més enllà de la literatura, ja que es tracta d'un home polifacètic, que roman paradoxalment força inconegut. També caldria posar l'obra amb relació a obres coetànies, dins el context de l'època i, particularment, dins la literatura de l'exili i les limitacions que aquest imposava.

I ja per cloure aquest estudi, citarem uns mots d'Eduard Romeu en la "Notícia Biogràfica" (pàg. 11) i que nosaltres, talment com l'editor, també posem a la consideració de qui ha llegit el llibre (tenint en compte, també, el que n'hem dit fins aquí):

> *Les fades de Montmur» és un viu testimoni de l'amor de Carner-Ribalta per la seva terra nadiua. També un alt exponent de l'art literària d'aquest escriptor balaguerí. La present edició de «Les fades de Montmur» constitueix, n'estem segurs, una molt valuosa aportació a les lletres catalanes. El temps, jutge just de totes les arts i de les coses humanes, algun dia ens en donarà la raó.*

Jaume Macià i Guilà
juliol 2026
https://www.linkedin.com/in/jaume-macia-guila/

[1] L'original diu "d'ors teixits", en lloc de "d'or teixits", que és la formulació que figura en el full-ruta publicat per la Paeria.
[2] L'original diu "d'ells", com també el full-ruta editat per la Paeria de Balaguer. Tanmateix, la interpretació més plausible seria pensar que es tracta d'una errada i que calia haver escrit "d'ella" (= els ocells aprenen d'ella, de Cantapur): "... refilets d'ocells: car d'*ella* aprenen els seus cants novells." Si l'aprenentatge dels cants fos en sentit invers (la fada els aprengués dels ocells), el text hauria de ser "...car d'ells *aprèn*...". Val a dir que, al llarg del llibre, apareixen unes quantes errades que caldria esmenar en una segona edició, alhora que convindria actualitzar-ne l'ortografia (en aquesta citació ens hem permès d'escriure sense accent diacrític la forma verbal *dona*).
[3] La forma "sisella" (pàg. 20, cap. 2) designa també un ocell (la seva forma estàndard és "xixella"). Aquest exemple és curiós perquè el *Diccionari Català Valencià Balear* afirma, explícitament, que la pronunciació "xixella" és la pròpia de Balaguer (i del català orientaL), enfront de "sisella", que documenta a Gandesa (on també diuen "sixella") i a València.